

Шпак Д.О.

Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ДУХОВНО-ЦІННІСНИЙ ПІДХІД ДО ПІДТРИМКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВІР'ЯН: МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПЕДАГОГІВ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ОСВІТНІХ СПІЛЬНОТ

У статті висвітлено теоретико-методологічні засади духовно-ціннісного підходу до гармонізації психологічного здоров'я релігійної особистості в умовах суспільних трансформацій, спричинених війною. Показано, що висока залученість членів протестантських спільнот до духовного життя створює значний ресурс для відновлення внутрішньої цілісності, формування смислів, розвитку життєстійкості та подолання наслідків психологічних травм. Проаналізовано роль педагога і пастиря як суб'єктів комплексної підтримки, здатних інтегрувати психоедукаційні, духовно-наставницькі та екзистенційно орієнтовані практики. Доведено, що духовно-ціннісно спрямована педагогіка виконує розвивальну, захисну й трансформаційну функції, забезпечуючи умови для рефлексії життєвих смислів, формування моральної уяви, опанування конструктивних копінг-стратегій та зміцнення емоційної стабільності. У статті обґрунтовано значення біблійного наративу, діалогічних форм взаємодії, рефлексивних духовних практик і наративних методів як інструментів інтеріоризації цінностей, розвитку екзистенційного оптимізму та підтримки особистості у кризових ситуаціях. Проаналізовано необхідність створення безпечного освітнього середовища, у якому молодь може здійснювати смисложиттєву рефлексію, формувати образ майбутнього та відновлювати суб'єктність у ситуаціях втрат і невизначеності. У підсумку доведено ефективність розроблених методичних рекомендацій для педагогів, спрямованих на підтримку психологічного здоров'я, розвиток духовної зрілості, опрацювання травматичного досвіду та зміцнення внутрішніх ресурсів особистості в умовах війни та повоєнного відновлення.

Ключові слова: духовність, педагогічна підтримка, протестантизм, психологічне здоров'я, резилієнтність, система цінностей, смисложиттєва рефлексія.

Постановка проблеми. Сучасні суспільні трансформації в Україні, спричинені повномасштабною війною, актуалізують потребу в цілісних підходах до підтримки психологічного здоров'я особистості. Особливої гостроти ця проблема набуває у середовищі релігійних спільнот, де педагогічні та пастирські служителі стикаються із завданням поєднання психолого-педагогічної допомоги, духовної підтримки та ціннісно орієнтованого супроводу. Отримані нами емпіричні дані та теоретичні напрацювання попередніх досліджень засвідчують, що віряни протестантських громад мають значний духовно-ціннісний потенціал для подолання кризових станів, однак ефективність мобілізації цього потенціалу значною мірою залежить від професійної готовності фахівців, які супроводжують їх у процесі особистісного й духовного зростання. Водночас воєнні

реалії посилюють психоемоційне навантаження, провокують екзистенційні кризи, спричиняють втрату смислів і дезінтеграцію внутрішніх опор, що вимагає розробки науково обґрунтованих методичних рекомендацій для роботи з віруючою молоддю та дорослими. Ці рекомендації покликані забезпечити надійні орієнтири для професійної діяльності пастирів і педагогів, спрямованої на підтримку цілісності особистості, відновлення психоемоційного балансу, формування стійкої життєвої позиції та духовного зростання, що у підсумку забезпечить належний рівень психологічного здоров'я. Таким чином актуальність дослідження зумовлена необхідністю інтеграції духовно-ціннісного підходу у сучасну психолого-педагогічну практику, особливо в умовах війни та повоєнного відновлення українського суспільства. Педагог у протестантській спільноті дедалі

частіше постає не лише як носій знань, а як модератор цілісного розвитку особистості, який поєднує академічну, емоційно-психологічну та духовно-моральну складові освітнього процесу. Це потребує окреслення концептуальних, методичних і практичних засад такої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Повномасштабна війна в Україні спричинила сплеск емпіричних досліджень, спрямованих на вивчення психологічних наслідків конфлікту та ролі суспільних інституцій (у тому числі релігійних) у підтримці населення. У іноземних публікаціях із фокусом на Україні підкреслюється високий рівень запиту на психологічну допомогу, зростання кількості випадків тривоги, депресії й посттравматичних симптомів у різних групах населення, а також важливість локальних систем психічної допомоги й громадянської солідарності у протидії кризи [14]. Деякі науковці розглядають духовність як значущий фактор резилієнсу українців під час війни, вказуючи на те, що релігійні практики та відчуття приналежності до спільноти сприяють збереженню смислів і емоційній стабільності. Проте автори також фіксують потребу в більш систематичних емпіричних даних щодо механізмів впливу (через соціальну підтримку, копінг-стратегії, смислотворення) [1; 2; 12].

Дослідження в різних контекстах показують, що релігійна віра і практики не лише надають індивідуальні внутрішні ресурси, а й створюють соціальні мережі підтримки – фактор, який часто виступає ключовим для відновлення після травми. Окремі емпіричні роботи підкреслюють роль активного копіngu в поєднанні з вірою та підтримкою громади як комбінації, що найкраще корелює зі стійкістю. Водночас у літературі зустрічаються й попередження про можливі ризики: наприклад, коли релігійні інтерпретації травми призводять до внутрішньої ізоляції або відкладання професійної допомоги. Це вказує на необхідність інтегрованих підходів, де релігійний і професійний психолого-педагогічний супровід доповнюють одне одного [8].

У галузі педагогіки з'являються роботи, які систематизують підходи до «духовної педагогіки» та інтеграції духовно-ціннісних практик у навчальний процес. Останні публікації досліджують, як структуровані педагогічні практики (рефлексивні щоденники, наративні вправи, біблійні гуртки та інш.) можуть сприяти інтеріоризації цінностей, формуванню екзистенційної зрілості та розвитку конструктивних копінг-стратегій. Разом із позитивними оцінками ефективності таких мето-

дів, автори відзначають потребу в методологічній стандартизації, етичних орієнтирах та оцінці довгострокових результатів – зокрема, як впровадження духовних практик впливає на академічні, соціальні й психічні показники [13]. Існує консенсус, що духовність сприяє стійкості, але точні шляхи досліджено недостатньо в контексті протестантських громад під час війни: мало рандомізованих або довготривалих досліджень. Практики і методичні інструменти описані, але бракує контрольованих досліджень, що б довели їхню ефективність у часовому вимірі та показали вплив на різні аспекти психологічного здоров'я.

Враховуючи виявлені тенденції та прогалини, представлені у статті методичні рекомендації відповідають нагальній потребі сьогодення. Вони спираються на результати формувального експерименту, що проводився протягом травня-липня 2025 року з метою емпіричної перевірки ефективності розробленої нами Програми гармонізації психологічного здоров'я членів протестантських спільнот в Україні. Таким чином, сподіваємося, що представлена робота в певному обсязі заповнить важливу нішу між загальними висновками педагогічних досліджень психологічного здоров'я особистості в умовах соціальної кризи й потребою локально-релевантних педагогічних рішень.

Постановка завдання. Метою статті є теоретико-методичне обґрунтування та презентація комплексу методичних рекомендацій, спрямованих на гармонізацію психологічного здоров'я вірян протестантських освітніх спільнот в умовах війни та соціальної кризи. Для досягнення мети статті поставлено такі цілі: 1) Проаналізувати теоретичні засади духовно-ціннісного підходу та визначити його роль у підтримці психологічного здоров'я релігійної особистості в умовах сучасних суспільних трансформацій; 2) Розкрити функції та можливості педагогічного впливу в протестантських спільнотах, окреслити методи й форми роботи, що забезпечують інтеріоризацію духовних цінностей, розвиток стійкості, смислотворення та емоційної рівноваги; 3) Представити й обґрунтувати комплекс методичних рекомендацій, розроблених на основі теоретичних положень та емпіричних результатів, а також визначити педагогічні умови їх ефективної реалізації в контексті війни та повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Сучасний педагог вже не є тільки транслятором навчального контенту, але і виступає духовно-моральним провідником, здатним поєднувати науково-педагогічні підходи з гуманістично-ціннісними орієн-

тирами. Зростає запит на педагогіку, яка інтегрує академічну раціональність з екзистенційною та духовною чутливістю, і це зумовлює необхідність розвитку нової парадигми освіти – освіти, зорієнтованої на цілісне становлення особистості людини. Такий підхід особливо актуальний у протестантських освітніх спільнотах, де формування характеру, совісті, відповідальності перед Богом та людьми є невіддільним від процесу навчання.

В основі сучасної педагогіки духовно-ціннісного розвитку має лежати цілісне уявлення про особистість, яке охоплює чотири взаємопов'язані сфери: психічну, соматичну, соціальну та духовну. Інтеграція цих вимірів у педагогічній взаємодії дозволяє не лише ефективніше забезпечувати навчальні результати, а й сприяє формуванню гармонійної особистості з високим рівнем внутрішньої регуляції, здатної до рефлексії, емпатії, витривалості в умовах стресу. З позиції гуманістичної психології, цілісна особистість розвивається у середовищі, де повага до унікальності, автентичності і підтримка екзистенційних пошуків стають основними цінностями взаємодії. В умовах освітньої взаємодії це передбачає, що педагог зважає на емоційне тло учнів, підтримує позитивну самооцінку, враховує психосоматичну симптоматику емоційних переживань, активізує міжособистісну взаємодію між учасниками освітнього процесу, а також відкриває простір для духовної рефлексії у світоглядно безпечному та одночасно насиченому форматі. У протестантському освітньому середовищі такі підходи природно підтримуються ціннісною орієнтацією на любов, милість, істину, відповідальність і покликання.

Одним із ключових напрямів педагогічної підтримки психологічного здоров'я є супровід розвитку системи координат особистості, що включає такі компоненти як цінності, смисли та життєва мета. У кризовий час, коли навколишній світ стає непередбачуваним, саме наявність внутрішніх ціннісних орієнтирів виступає джерелом стабільності та суб'єктності. Педагог має формувати освітній простір, де можливе усвідомлення й артикулювання особистих цінностей учнем, їх співставлення із загальнолюдськими та християнськими моральними принципами, а також рефлексія над тим, як ці цінності реалізуються у щоденному виборі, в міжособистісній поведінці та майбутній професійній ідентичності. Не менш важливо стимулювати формування життєвої мети як інтегрального та системотвірного компонента особистісної інтенції. Це твердження цілком відповідає протестантській етиці покликання, де

будь-яка праця, страждання чи діяльність набувають смислу у світлі Божої волі та особистої відповідальності перед Творцем. Тому освітній процес у такому підході не лише передає знання, а й запрошує учня до усвідомленого осмислення свого шляху.

Педагогіка духовного розвитку в контексті протестантських цінностей має на меті не релігійне нав'язування, а підтримку процесу внутрішньої зрілості та смислотворення. Така педагогіка будується на засадах пошанування свободи совісті, міжособистісної любові та відкритості до трансцендентного досвіду. У цьому руслі освітня практика може включати рефлексивне читання Біблії, аналіз життєвих історій християнських героїв віри, тематичні дискусії про прощення, жертвність, відповідальність, практику подяки як внутрішньої дисципліни, що зміцнює психічну резиліентність. Усе це сприяє формуванню екзистенційного оптимізму – здатності бачити сенс і можливості в умовах невизначеності, а також духовної зрілості – як якості, що передбачає етичну самостійність, внутрішню свободу і стійкість до маніпуляцій. Духовна зрілість, у свою чергу, є тісно пов'язаною з поняттям психологічного здоров'я в його вищому розумінні – як цілісності, суб'єктності та автентичності. Таким чином, педагог у протестантській спільноті може і має бути агентом глибоких особистісних змін, модератором процесу зростання цілісної особистості, здатної до служіння, відповідальності й любові. Його методична роль полягає не лише в організації навчального процесу, а в супроводі формування життєвих смислів, у допомозі учневі стати не лише компетентним, а й духовно зрілим та психічно стійким членом громади.

У межах духовно-ціннісного підходу до освіти педагогічний вплив набуває багатовимірної ролі, що виходить далеко за межі традиційного викладання предметних знань. У цьому контексті педагогічний вплив виконує щонайменше три ключові функції: розвивальну, захисну та трансформаційну.

Розвивальна функція педагогіки духовно-ціннісного змісту полягає у формуванні здатності молоді до рефлексії фундаментальних питань життя, віри, смерті, страждання, служіння. Освітній простір має відкривати можливості для формування екзистенційних запитів, надання смислових орієнтирів і створення умов для формування особистої позиції в умовах духовного плюралізму. Така форма взаємодії активізує не лише когнітивну, але й емоційно-вольову сферу осо-

бистості, стимулює метапізнання та формує інтегративну ідентичність. Подібний підхід корелює з положеннями гуманістичної освіти (Ф. Едвордз, Н. Ноддінгз), у рамках якої підкреслюється важливість розвитку внутрішнього світу особистості, її здатності до моральної уяви та емпатії [5; 10].

Захисна функція педагогічного впливу є надзвичайно актуальною в умовах підвищеного рівня екзистенційної тривоги, поширення негативних копінг-стратегій серед молоді. Педагог, який працює у духовно-орієнтованій парадигмі має не лише виявляти симптоми психологічного неблагополуччя, а й ініціювати та реалізовувати заходи, що спрямовані на його профілактику. Захист молоді особистості забезпечується за рахунок створення безпечного середовища прийняття, підтримки, відкритого діалогу та морального свідчення. Зміст освіти, зокрема в релігійно-протестантських установах, має містити теми відповідальності за вибір, необхідних обмежень свободи, а також духовні ресурси подолання кризи, що сприяє формуванню функціональних копінг-стратегій.

Трансформаційна функція педагогіки духовного розвитку виявляється у зміні внутрішніх структур мислення та переживання учня, його здатності до екзистенційної переорієнтації з зовнішньої залежності на внутрішню основу, якою виступають особисті цінності, віра, світогляд. Педагог тут виконує роль каталізатора зміни парадигми сприйняття: від інфантильного ставлення до життя як до джерела задоволень до відповідального ставлення до життя як до простору служіння, зростання і трансценденції. Такий підхід узгоджується з теорією трансформаційного навчання (або теорією когнітивно-експерієнційної трансформації) Дж. Мезіроу, який вважав глибоку рефлексію рушієм особистісних змін [9]. У духовно орієнтованому середовищі трансформація набуває ще глибшого змісту: відбувається оновлення «внутрішньої людини».

Особливу увагу в методичних рекомендаціях заслуговує формування конструктивних копінг-стратегій у молоді. Саме педагогічна діяльність, зокрема в духовно зорієнтованому середовищі, має потенціал моделювати ефективні копінг-механізми. Одним із ключових напрямів тут є стимулювання проблемно-орієнтованого мислення. Це передбачає створення освітніх ситуацій, які спонукають молоді до прийняття рішень, оцінки альтернатив, зважування моральних та духовних наслідків того чи іншого життєвого вибору. Розв'язання дилем, моделювання кризових сценаріїв з подальшим осмисленням і співпережи-

ванням (наприклад, на основі біблійних сюжетів або історій сучасних віруючих) сприяє розвитку критичного мислення в поєднанні зі світоглядною глибиною.

Не менш значущим є навчання молоді навичкам духовного самозаспокоєння та адаптації до невизначеності. Варто включити в освітній процес учасників протестантських спільнот щоденну рефлексивну молитву, ведення духовного щоденника, медитативне читання Писання, тілесно орієнтовані вправи з християнським змістом, практику вдячності як форму самоналаштування. Ці техніки, за умови їх регулярного впровадження у педагогічний процес, можуть формувати глибоку психоемоційну стабільність, зменшувати емоційну турбулентність, підвищувати здатність до свідомої реакції на виклики. Варто зауважити, що подібні підходи мають відповідність і у світських підходах, таких як практика *mindfulness*, проте у християнському контексті вони отримують глибший смисловий вимір – не як автономної саморегуляції, а як особливої взаємодії з Богом, який виступає джерелом миру й підтримки.

Відповідно можна стверджувати, що духовно-ціннісно орієнтована педагогіка здатна виконувати не лише освітню, а й психотерапевтичну, профілактичну й екзистенційно-корекційну функцію. За умови науково обґрунтованої інтеграції таких елементів у навчальний процес, педагог може стати не лише наставником, а й супутником молоді в її особистісному та духовному зростанні.

Розвиток емоційної стабільності й альтруїстичної мотивації у межах педагогічної взаємодії становить фундаментальний вектор духовно-орієнтованого освітнього процесу. У цьому контексті особливу цінність набуває використання біблійного нарративу як інструмента етичного самозміцнення, що дозволяє молоді звернутися до глибинних духовних смислів, на фундаменті яких формуються альтруїстичні цінності, співчуття, готовність до самопожертви та служіння іншим. Біблійні історії не лише містять узагальнені моральні приклади, а й активізують внутрішній діалог з образом Ідеального Іншого, котрим у християнській традиції постає Христос як втілення любові, жертвовності, прийняття та істини. Така взаємодія з текстом Писання виконує психоосвітню функцію: сприяє нормалізації емоційного стану, відновленню внутрішньої цілісності, формуванню настанови на стійкість та довіру до Божого провидіння. Дослідження, проведені в межах позитивної психології (наприклад, М. Селігман та К. Петерсон), вказують на те, що

формування емоційної стабільності неможливе без розвитку внутрішньої мотивації до добродіної поведінки, що має духовне підґрунтя та пов'язана з досвідом пошуку сенсу [11]. Педагог, який інтегрує біблійні історії в освітню взаємодію, не лише виконує роль морального медіатора, а й сприяє формуванню у молоді внутрішнього морального компаса, який ґрунтується на співчутті, правді, милосерді та духовній зрілості.

Педагогічна робота, спрямована на розвиток здатності до усвідомленого вибору життєвого шляху, вимагає систематичного та послідовного впровадження практики морально-етичних роздумів у структуру навчальних дисциплін. Така рефлексивна практика може бути реалізована як з використанням інтегрованих міжпредметних проєктів, що мають гуманітарно-філософське спрямування, так шляхом цілеспрямованого включення елементів етичного аналізу в рамках традиційних навчальних дисциплін. Наприклад, при вивченні історії можна актуалізувати теми морального вибору особистості в контексті суспільних катастроф або релігійного спротиву тоталітаризму; при викладанні літератури – поглиблювати моральну інтерпретацію персонажів, звертаючи увагу на екзистенційні дилеми, які перед ними постають. Такий освітній підхід відкриває простір для розвитку моральної уяви за С. Гілліганом та Н. Ноддінгс, і забезпечує формування здатності молоді до рефлексивного вибору у складних життєвих ситуаціях [7; 10]. У цьому контексті важливо ще раз підкреслити, що педагог має не лише створювати ситуації моральної рефлексії, а й забезпечувати атмосферу безумовного прийняття та підтримки, щоб молода людина могла досліджувати власні переконання, не відчуваючи осуду, але з орієнтацією на ідеали істини та добра.

Інтеграція духовно-ціннісного підходу у зміст освіти має відбуватися з опорою на стратегічне переосмислення самого змісту й мети освіти як процесу особистісної трансформації. Така інтеграція передбачає особливе ставлення до формування компетентностей, коли кожна навчальна дисципліна розцінюється як простір для актуалізації духовно-морального виміру. Зміст підручників, завдань, прикладів і контекстів має бути структурований таким чином, щоб спонукати учнів до осмислення глибинних сенсів, виявлення власних ціннісних орієнтирів, усвідомлення особистої відповідальності за наслідки дій. У той же час важливою є міждисциплінарна взаємодія, яка дозволяє об'єднати знання з релігієзнавства, пси-

хології, філософії, педагогіки, історії та літератури навколо наскрізних тем сенсу життя, страждання, надії, віри, служіння, духовного зростання тощо. Така інтеграція передбачає і методичне оновлення освітніх технологій – використання наративних практик, арт-терапевтичних інструментів, дебатов, моральних дилем, проєктного навчання, які дають змогу глибше опрацювати смислові конструкти та закріпити духовно-мотиваційні настанови.

В умовах війни, невизначеності майбутнього, соціального відчуження й глибокої екзистенційної кризи особливу значущість набуває створення в межах освітнього процесу педагогічних умов для цілеспрямованого пошуку смислу життя. Такий пошук, згідно з концепцією В. Франкла, є центральним мотиваційним вектором людського існування, а його втрата породжує «екзистенціальний вакуум», що проявляється у формі тривожності, депресії, агресії, зниження мотивації до навчання й саморозвитку [3]. Педагог, орієнтований на духовно-ціннісну взаємодію, має створювати умови для смисложиттєвої рефлексії. З цією метою можна використовувати діалогічні форми комунікації, прийоми осмислення персональних цілей, аналіз життєвого досвіду, духовне наставництво. Успішна реалізація цієї мети можлива лише після створення таких педагогічних умов як атмосфера довіри, прийняття, щирого співпереживання, наявності значущого дорослого, відкритого до глибинної розмови про сенс, віру, надію, життя. Важливу роль у відпрацюванні цього напрямку відіграють такі методи як ведення духовного щоденника, біографічної рефлексії, моделювання життєвих сценаріїв, де учні можуть вільно уявляти майбутнє, зіставляти його з власними цінностями та формувати бачення свого покликання.

Особливістю методів навчання, що сприяють глибинній інтеріоризації духовних цінностей є можливість під час їх використання активного залучення особистості до смислового діалогу з собою, іншими й трансцендентною реальністю. У цьому контексті особливо важливими є діалогічні форми навчання, які формують простір відкритої взаємодії, вільного обміну ідеями та досвідом, стимулюють внутрішню рефлексію і смислову активність. Семінари, колоквіуми, біблійні гуртки можуть стимулювати духовно-моральний пошук. У їх просторі учасники, перебуваючи в середовищі довіри, мають змогу розглядати тексти, ідеї, події крізь призму власних ціннісних установок, співвідносити їх із біблійним наративом, аналізувати вчинки героїв, про-

водити паралелі з особистим життєвим вибором. Саме в процесі діалогу, як підкреслює видатний філософ М. Бубер, народжується справжня зустріч Я і Ти – зустріч, що має потенціал трансформації особистості [4]. У протестантській освітній традиції, яка здавна культивує обговорення Святого Писання як спільне духовне дослідження, біблійні гуртки набувають додаткового значення як метод духовного супроводу та практичного застосування цінностей у повсякденному житті.

Важливим інструментом глибинної інтеріоризації цінностей є методика рефлексивного щоденника. У рамках її застосування відбувається систематичне осмислення здобувачами освіти власних думок, переживань, моральних дилем, духовних відкриттів, повсякденних проявів віри, надії, любові. Така практика може бути методично структурованою: з конкретними запитаннями до роздумів (напр., «У чому я сьогодні відчув Божу присутність?», «Який вчинок був свідченням моїх цінностей?», «Що сьогодні допомогло мені зберегти внутрішню цілісність?»). Ведення духовного щоденника сприяє розвитку метакогнітивних навичок, етичної самосвідомості, здатності до екзистенційного аналізу. Методика рефлексивного щоденника підтримується в багатьох освітніх системах, орієнтованих на гуманістичні та трансцендентні цілі, які основний фокус спрямовують на цілісний розвиток особистості, інтеграцію духовного й морального досвіду в освітній процес (наприклад, такі експериментальні школи як Steiner education, Friends schools).

Як підкреслює П. Фрейре, справжня освіта – це акт любові, що визнає іншого у його повноті та гідності [6]. У цьому сенсі педагог має демонструвати приклад духовної присутності, співпереживання, автентичності – чинників, що значно важливіші за методичну досконалість. Особлива увага має приділятися слуханню як духовній практиці, оскільки здатність слухати з емпатією і без поспішного оцінювання відкриває простір для смислової інтеграції та прийняття. З опорою на практику духовної розмови, супроводу, групових молитов, створення осередків довіри педагогічна взаємодія перетворюється на екзистенційно насичений простір, де молодь та дорослі можуть одночасно вчитися та шукати відповіді на глибинні питання віри та сенсу життя.

У контексті воєнних подій та повоєнного життя необхідно відзначити, що людям, які пережили смерть рідних, насильство, евакуацію тощо необхідно переосмислити реальність у світлі нових цілей і смислів. Розвиток ціннісного бачення

майбутнього – ключове завдання педагогічного супроводу: він полягає у створенні умов для відновлення перспективи майбутнього, у якій молодь знову бачить себе активним суб'єктом, здатним реалізовувати свої таланти на благо інших. Це передбачає роботу з мотиваційними структурами, розширення горизонтів уявлення про можливе майбутнє, формування образу покликання як особистісного внеску в оновлення суспільства. У даному процесі важливими є методи наративної педагогіки, розроблені зокрема Дж. Брунером, що дозволяють переосмислити травматичний життєвий досвід та абстрагуватися від нього шляхом його трансформації у символи (наприклад, у вигляді літературних життєвих історій сили, вірності та віри). Роль педагога в цьому процесі – делікатна, підтримуюча, але концептуально чітка: допомогти молодій людині побачити, що навіть у найважчому досвіді зберігається можливість внутрішнього відновлення і що освіта як шлях внутрішнього зростання, є місцем, де це відродження може розпочатися.

Висновки. Отже, у статті обґрунтовано доцільність і необхідність інтеграції духовно-ціннісного підходу у сучасну психолого-педагогічну практику протестантських освітніх спільнот, зумовлену зростанням екзистенційної напруги та психологічних потреб молоді й дорослих в умовах війни. Нами доведено, що духовні цінності, смисли та релігійні практики можуть виступати дієвими ресурсами відновлення психологічної рівноваги, проте їх ефективність реалізується лише за наявності компетентного педагогічного або пастирського супроводу.

Нами уточнено концептуальні засади педагогіки духовного розвитку, що розглядає особистість як цілісну систему, у якій взаємодіють психічний, соціальний, соматичний та духовний виміри. Розкрито розвивальну, захисну та трансформаційну функції педагогічного впливу, які визначають зміст і форму освітньої взаємодії у протестантському середовищі.

В основу запропонованих методичних рекомендацій покладено усі накопичені результати проведеного нами емпіричного дослідження, а саме виявлені емпіричним шляхом відомості про психологічні механізми ціннісної детермінації психологічного здоров'я членів протестантських спільнот, ціннісні фактори збереження психологічного здоров'я релігійної особистості, розроблені положення духовно-ціннісного підходу та досвіду застосування ціннісно-морального консультування та інших заходів психологічної підтримки

психологічного здоров'я у рамках авторської Програми гармонізації психологічного здоров'я. Методичні рекомендації передбачають формування у педагогічних лідерів компетентності у сфері психологічної допомоги вірянам, орієнтованої на морально-духовну підтримку, зміцнення внутрішніх ресурсів, формування сенсу життя. Особливий акцент зроблено на необхідності створення безпечного простору для духовного осмислення

життєвих криз та розвитку цілісного самосприяття. Розроблені методичні рекомендації можуть слугувати практичним орієнтиром для педагогів, які працюють з вірянами в умовах війни в Україні. Їх застосування здатне підвищити ефективність духовного та психоемоційного супроводу, сприяти формуванню стійкої, зрілої, духовно інтегрованої особистості, здатної до відповідального служіння й активного життєтворення.

Список літератури:

1. Панок В. Г., Предко В. В. Постковідне суспільство в умовах війни: фактор релігійності у підтримці життєстійкості особистості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Т. 35(74). № 4. С. 17–27. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/04>
2. Содолевська В. Психологічна дезадаптація та резилієнтність: досвід української молоді під час війни. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2025. Т. 10. № 1. URL: <https://doi.org/10.26766/pmgp.v10i1.585>
3. Франкл В. Лікар та душа. Основи логотерапії / пер. з англ. Харків : КСД, 2023. 320 с.
4. Buber M. I and Thou. New York, NY: Scribner, 1970. URL: <https://www.maximusveritas.com/wp-content/uploads/2016/04/iandthou.pdf>
5. Edwards F. What is Humanism? American Humanist Association. URL: <https://americanhumanist.org/what-is-humanism/edwards-what-is-humanism>
6. Freire P. Pedagogy of the Oppressed. New York, NY: Continuum, 1970. 182 p.
7. Gilligan C. In a different voice: Psychological theory and women's development. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982. 217 p.
8. Hamamra, B., Mahamid, F., Bdier, D. War-related trauma in Gaza: The role of religious faith, social support, and active coping strategies. *American Journal of Orthopsychiatry*. 2025. <https://doi.org/10.1037/ort0000873>
9. Mezirow J. Transformative dimensions of adult learning. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1991. URL: https://www.umsl.edu/~henschke/fostering_transformative_adult_learning.pdf
10. Noddings N. Educating moral people: A caring alternative to character education. New York, NY: Teachers College Press, 2002. URL: <https://e-sinclair.com/EducatingMoralPeople-BookAnalysis.pdf>
11. Peterson C., Seligman M. E. P. Character strengths and virtues: A handbook and classification. New York, NY: Oxford University Press / Washington, DC: American Psychological Association, 2004. 815 p.
12. Pinchuk I., Yachnik Yu., Goto R., Skokauskas N. Mental health services during the war in Ukraine: 2-years follow up study. *International Journal of Mental Health Systems*. 2025. Vol.19. <https://doi.org/10.1186/s13033-025-00667-9>
13. Rodriguez M. How can a spiritual pedagogy in religious education contribute to children's spiritual growth? *International Journal of Children's Spirituality*. 2025. <https://doi.org/10.1080/1364436X.2025.2450436>
14. Schwarzer R. Stress, resilience, and coping resources in the context of war, terror, and migration. *Current Opinion in Behavioral Sciences*. 2024. № 57. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2024.101393>

Shpak D.O. SPIRITUAL AND VALUE-ORIENTED APPROACH TO SUPPORTING THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF BELIEVERS: METHODOLOGICAL GUIDELINES FOR EDUCATORS IN PROTESTANT EDUCATIONAL COMMUNITIES

The article presents the theoretical and methodological foundations of a value- and spirituality-oriented approach to the harmonization of psychological well-being under conditions of large-scale social transformations induced by war. The analysis demonstrates that the pronounced engagement of members of Protestant communities in spiritual practices constitutes a significant internal resource for restoring personal integrity, constructing meaning, enhancing resilience, and mitigating the effects of psychological trauma. The roles of educators and pastors are examined as key actors capable of providing comprehensive support through the integration of psychoeducational, spiritually guided, and existentially grounded interventions. It is substantiated that a spiritually informed pedagogical paradigm performs developmental, protective, and transformational functions by enabling life-meaning reflection, strengthening moral imagination, fostering constructive coping strategies, and consolidating emotional stability. The article further demonstrates the methodological relevance of biblical narratives, dialogical formats of interaction, reflective spiritual practices, and narrative-based techniques as instruments for the internalization of values, the cultivation of existential

optimism, and the provision of support in crisis contexts. Particular attention is devoted to the importance of creating a safe educational environment that facilitates meaning-making processes, supports the reconstruction of future orientation, and promotes the restoration of personal agency amid experiences of loss and uncertainty. The findings corroborate the effectiveness of the methodological recommendations developed for educators, aimed at supporting psychological health, fostering spiritual maturity, processing traumatic experiences, and strengthening internal resources during wartime and the subsequent period of post-war recovery.

Key words: spirituality, pedagogical support, psychological well-being, Protestantism, resilience, value system, meaning-making reflection.

Дата надходження статті: 07.11.2025

Дата прийняття статті: 02.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025